

אברהם אבינו והפליטים

הכנסת אורחים מלמדת על קבלת הזר, אך בירידה למציאות צריך להיזהר מהקליפות המעורבות בה, המלכוד המוסרי שבסוגיית המסתננים

עָנָן גָּדוֹל [3] וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת [4] נִגְזָה לוֹ סִבִּיב. אכן, לקרועה יש כביכול "קליפות", כיסויים, המייצגים את קלקול דרגשות ואת העיוותים שלפעמים מתלווים למעשים הטובים. הניצוצות הם היסודות הטובים שלפעמים נלכדו בתוך המעשים הרעים והאירידאות הטמאות.

הקליפות והניצוצות נראים כמנוגדים אך בעצם הם סימטריים, שכן בפני האדם עומדות שתי שגיאות המאיימות על שיפוטו המוסרי. מצד אחד לחשוב שבדברים הנתפסים כטמאים הכול טמא, ושום ניצוץ טוב לא יוכל להסתתר בהם; ומצד שני להאמין באותן אירידאות נכונות המכוסות בקליפות, מבלי להכיר בקיומן של הקליפות ומבלי להבין שאם נשתמש בהן כמו שהן נהרוס את החברה.

אנו נוטים לעיתים לשפוט את העולם שבפנינו במעין סיטונות מוסריות. אולם עלינו לזכור כי יש תכנים איריאליים שנפלו בעולם הקליפות הפרוטיות, ויש ניצוצות שהפכו יסוד לדמיוגיה ושקר. לפנינו מציאות קפקאית שמתוארת על ידי עץ הדעת טוב ורע: בעולמנו, הטוב והרע מעורבים יחדיו בכל פרי הגדל בעץ.

חלוקה מוסרית

בעולמנו הפוסטמודרני היה האנושות במציאות מורכבת מאוד בתחומים חברתיים, פוליטיים ומוסריים רבים. אך הבה נישאר בעולמנו הקטן, תוך מודעות לכך שמצבנו בישראל מאפיין מדינות רבות בעולם המערבי. אנו קיבלנו ודים בתוכנו, בעל כורחנו או ברצוננו. אלו הם פליטים המחפשים דלת שעליה כתוב "דחוף – והצל את חייך". אך לצידם גם מחפשי עבודה רבים פרצו דלת שעליה כתוב "משוך – וזוכה ברווחה".

עלינו לזכור חלוקה זאת, בנוסף לעובדה שבאזור שלם של עיר ישראלית הפכו תושבים תמימים לפליטים של פליטים, בעקבות האלימות – על כל גווניה – שהשתלטה ברחובות ובכתי העיר. אנו אמורים לכבד את הפליטים, לתת להם מקלט, הלא סבלנו כמיהם, כי פליטים היינו בארצות אירופה. אכן, יש ביניהם חפים מפשע, אנשים שסובלים. אלא שאם נשים, זקנים וילדות קטנות, פשוטי עם או חברי כנסת, לא יכולים לעבוד ברחובות הרי שיש צורך בצעדים תקיפים.

אני מודע לכך שבדבריי אלה גרמתי אולי לכך שרבים וטובים בעם יתכבדו אליי, גם אני יפה נפש ששכח איך מחייכים באהבה לאורחים. אולם לדעתי, עם כל הצער שבכך, מחויבותנו כלפי האורחים שלנו מחייבת אותנו, לעיתים, למעשים כואבים שהיינו מעדיפים להימנע מהם. לכן, אין בררה אלא לתמוך בחלוקה המוצעת בין המשפחות, הנשים והילדים מקרב הפליטים לבין מהגרי העבודה הרווקים שביכולתם לעמוד על רגליהם בארצם או במדינות אחרות המוצעות בפניהם תוך מתן נדיב של אמצעים שיעודו להם בכך. ●

מבקש אני להתחיל את רשימתי עם קטע מתוך פירושו של הראי"ה קוק לסיפור התפילה, "עולת ראי"ה" (ח"א, סד). לפנינו חיבור מרהיב ביופיו ובעומקו, הנוגע לכל רובדי הקיום האנושי. לדאבונו הרב קוק הספיק בחייו להגיע רק עד "אשרי", ויתר הקטעים שבהמשך נלקטו מכתבים אחרים על ידי בנו, הרב צבי יהודה קוק.

הקטע המדובר נמצא בפירושו למשנה הנאמרת אחרי ברכות התורה: "אלו דברים... שאין להם שיעור... אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והקדש קיימת לו לעולם הבא". אחת המצוות המוכרות ברשימה זו היא הכנסת אורחים.

חסד זמני ונצחי

בפירושו למצווה זו כתב הראי"ה: "נפלאה היא מצוה זו, מצד חסדה הזמני להמציא להארח, הנודד ממקומו, את משאליו החסרים לו, כאילו היה נמצא בביתו". במציאות השגרתית שלנו, הפכה לעיתים "הכנסת אורחים" זו ל"בנאלית", כמו הזמנת שכנים וחברים הדומים לנו. אך גם בהופעתה זו אסור לבטלה או לבושתה. עם זאת, עומקה של הכנסת אורחים באה לידי ביטוי דווקא במעשהו של אברהם המכניס לאוהלו אנשים זרים החוקקים לעזרה. תיאור זה בא ליצור ניגוד להתנהגות סדום כלפי הורים שבאו בשעריה, והמוצאים לכאורה מחסה בביתו של לוט. זאת תהיה סיבת חורבן סדום.

בעולם המודרני, האורחים החוקקים לחסדו של אברהם הם הפליטים חסרי הוויות והדרכונים, השטים באונייה שלא מוצאת נמל לעגון זה. זהו הור שלא מצא מנוח, הנמלט משירותו של רודן אכזרי או ממלחמת אורחים איומה.

כל זאת נאמר ביחס לפריה של הכנסת אורחים בעולם הזה. אך הראי"ה מוסיף ומתייחס לממד הנוסף: "הקדש קיימת לעולם הבא... זאת הארה נצחית, שהנקודה היותר טהורה ויותר טובה שבאדם מתגלה... כשהיא פוגשת את המבט של האהבה, של חן ושל הידידות של אדם", ידידות המופנית כלפי הור. מבט זה, כשאנו ציני, נולד ברגש שונה שמקורו אינו באינטרסים האגואיסטיים של העולם הזה. הוא יוצא מן "המקורות הנצחית של הנשמה... האצורה תמיד בצדור חיי עד". מעשה זה הוא ביטוי לערגת האדם לטוב שקבוע בעומקו נשמתו, זאת ערגה החושפת את "האורה האצילית... הקיימת עדי עד", אורה המהווה עדות לעולם הבא.

בין קליפה לניצוץ

עד כאן האיריאליים, אך כיצד הם מתממשים במציאות? כדי לנסות ולתאר זאת ארשה לעצמי להשתמש בשפה שאינה לא מודעית ולא פילוסופית, אלא קבלית, תוך שימוש בשני מושגים: קליפות וניצוצות. מושג הקליפה, מקורו בחזון המרכבה של יחזקאל. חזונו של הנביא מתכסה בארבע תופעות מופלאות (א, ד): "וְאֵלֶּיךָ יִהְיֶה [1] דָּתִים סִפְרָה בְּאֵה מִן הַצִּפּוֹן [2]

שימון היה קרוב אליה היו סופרים כמו נטאלי סארוט שכפרו בכלל בצורך ברמות ביצירה. ברומן שלפנינו הרמויות עזות מבע למרות היותן חסרות מאוד כרמויות ספרותיות. רובן אינן בעלות שיעור קומה אך הן לוכדות אותנו בחד פעמיות האנושית שבהן, במצבן הקיומי וביטוריהן.

המעניינת ביותר היא מארי, אחותו הגדולה בשנים של פייר, שראגה לו כאם. אישה שתקנית שגם דיבוריה המעטים הם סוג של שתיקה, אבל גסיסתה הארוכה מייצרת קולות הרחוק רועשים במיוחד ומדריכי מנוחה שמחצינים את כל האימה המשפחתית ואת חדרת המוות. מארי מרתקת אותנו בתעלומת חייה, שגם אם הייתה בהם אהבה היא הוקרבה לטובת העול המשפחתי. בולטת אצילותה הטבעית למרות מוצאה הפלכאי המתבטא בידה העמלניות. אותן ידיים שהביאו את פייר עד הלום. כשהיא וסאבין יושבות יחד ומשוחחות, זקנה מול זקנה, בולטים המאפיינים האישיים, וניכר שהזמן המכלה אינו מנצח את החוכמה והשקט הנפשי שלה ואת הרמה הגבוהה של אישיותה המיוחדת, לעומת הפטפטנות, האובססיות, ההיסטריה ופריצת הגבולות של סאבין האלכוהוליסטית, המנוונת, המתיישרת בקנאה אובססיבית לבעלה המתרחק ממנה.

הספר מלא בקולות ומראות ועל כולם חולש מוטיב העשב שמביע את החיות, היופי והמסתורין שבטבע, ומובע בדרך תיאורית אימפרסיוניסטית מעוררת במיוחד. העשב גם מביע השקפת עולם המנוסחת כמוטו של היצירה, בציטוט מבוריס פסטורק: "איש אינו עושה את ההיסטוריה, אי אפשר לראות אותה, כשם שאי אפשר לראות את העשב צומח". משמע, האטומים הנעלמים של חומרי החיים, ההתהוות המסתורית של תהליכי חיים ומוות, גם בחיי האדם הפרטי וגם באירועים הגדולים.

לסיים, אביא דוגמה אחת מני רבות לאמנות הכתיבה של סימון: בעת פגישתה של לואיז עם המאהב, פגישה שיש בה מתח של הסתתרות ואולי גם ייסורי מצפון, מופיע החתול, שמתואר כמתמוג עם הרממה, האפלה והפחדים, ובהמשך מתקשרת דמותו עם הרכבת המאיימת. התיאור כה יפה ועמוק וכאן איאלץ להסתפק במשפט אחד נודד: "וכמיהה הוא, פרא, קר, וזיר, נשאר באותה תנוחה שדומה לתמצית הרועמת של המחירות (בדיוק כמו מקל דיגמית שמכניס בתוכו רעש והרס גדולים פי מיליון מנפחו). מאובן, נועץ בה מבט, עוקב אחריה דרך שני החריצים הצרים והמאונכים, אותם אישונים חתולים קמורים, חדים, משוננים, שמעלים על הדעת נשק... כאילו מתעמתים פה שני פושעים זה עם זה" (עמ' 16). סימון, מעל לכל, מתייחד באמנות כתיבה עילאית, מופלאה, מוסיקלית, שאין בה צליל חורק אחד, בתוך המסגרת של מוטיב ה"כלום" שבפתיחה ובסיים ובמחולק הספר. ●

העשב

קלוד סימון
מצרפתית: לילך נתנאל ועילי
ראונר
עם עובד, 2017, 207 עמ'

תשובות 1.1 / לתרום את רוב כספם לצדקה / **2.2** / ירון לונדון / **3.3** / אאורקה! (מצאתי!) / **4.4** / נחום סטלמך / **5.5** / עגבנייה / **6.6** / המשבר הכלכלי של 2007/2008 / **7.7** / קולורדו, ניו מקסיקו, אריזונה, יוטה / **8.8** / דרך צלחה, כלא, חניה חופשית, לך לכלא / **9.9** / דודו אהרון / **10.10** / בנן / **11.11** / כרוב